ORION

BIBLIOTECA NOȚII

Alberto Manguel

Ediția a II-a

Traducere din limba engleză de
Anca Stoiculescu

ORION

Imprint coordonat de Oana IONAȘCU
Copertă: Adnan VASILE
Ilustrația copertei: ilbusca/ iStock/ Getty Images
Prepress: Alexandru CSUKOR
Redactor: Oana IONAȘCU
Tehnoredactor: Antonela IVAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Manguel, Alberto
Biblioteca nopții / Alberto Manguel ; trad. din lb. engleză: Anca Stoiculescu. - Ed. a 2-a. - București : Orion, 2024
ISBN 978-606-43-1921-0

I. Stoiculescu, Anca (trad.)

02

Alberto Manguel
LIBRARY AT NIGHT
Copyright © 2006, by Alberto Manguel c/o Schavelzon Graham Agencia Literaria
www.schavelzongraham.com

Permisunea de a reproduce „The Mayan Books" de A.D. Hope din The Collected Poems 1930-1970, Angus & Robertson, 1972, este garantată prin acordul cu proprietarul, c/o Curtis Brown (Aust.) Pty. Ltd.
Paginile 319-321 constituie o continuare a paginii de copyright.

Copyright © Nemira, 2011, 2024 pentru prezenta ediție în limba română.
ORION este un imprint al Grupului editorial **NEMIRA**.

Tiparul executat de tipografia Monitorul Oficial R.A.

Orice reproducere, totală sau parțială,
a acestei lucrări și închirierea acestei cărți
fără acordul scris al editorului sunt strict interzise
și se pedepsesc conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-43-1921-0

În secolul al XIV-lea, poetul otoman Abdüllâtif Çelebi, cunoscut, mai degrabă, sub numele de Lâtifi, a spus că fiecare dintre cărțile din biblioteca sa îi este „o prietenă adevărată și iubitoare, care alungă toate grijile".

Această carte îi este dedicată lui Craig

Tot ce a mai rămas dintr-o bibliotecă ateniană: o inscripție ce menționează că biblioteca este deschisă „de la prima până la a șasea oră“ și că „este interzisă scoaterea lucrărilor din bibliotecă“.

CUVÂNT ÎNAINTE

„Astfel am hoinărit mereu (și nu mă pot lăuda cu cine știe ce succes) și, asemenea unui câine rătăcitor, care latră la fiecare pasăre pe care o vede, lăsând deoparte joaca, eu am urmat fieștece iluzie, cu excepția celor pe care ar fi trebuit să le urmez, și mă pot plânge pe bună dreptate (căci acela care este pretutindeni nu este nicăieri) […] că am citit multe cărți, dar fără prea mare folos, căci mi-a lipsit metoda; confuz, am dat peste diverși autori în bibliotecile noastre, dar n-am profitat de pe urma lor, căci mi-au lipsit arta, ordinea, memoria, judecata."

Robert Burton, *Anatomia melancoliei*

Am pornit de la o întrebare.

Puțini dintre aceia care nu au de-a face cu teologia sau cu literatura fantastică se mai îndoiesc de faptul că trăsăturile de bază ale universului nostru sunt penuria înțelesurilor și lipsa scopurilor deslușite. Cu toate acestea, noi, făcând dovada unui optimism uimitor, continuăm să acumulăm frânturile de informații la care avem acces și să le stocăm pe foi de pergament, în cărți și memoria computerelor, pe rafturile nesfârșite ale bibliotecilor, neluând seama la consistența materială, virtuală sau de altă natură a acestora, dând curs hotărârii jalnice de a crea impresia că lumea funcționează după reguli logice și concludente, deși suntem perfect conștienți de faptul că, oricât de mult ne-ar plăcea să nu dăm crezare acestui lucru, eforturile noastre sunt sortite eșecului.

De ce mai facem asta, atunci? Chiar dacă am știut de la bun început că este probabil ca această întrebare să nu capete un răspuns, am considerat că implicațiile sale merită explorate, numai de dragul de a o face. Cartea de față este povestea acelei explorări.

În urmă cu ceva ani, fiind mai puțin impresionat de succesiunea ordonată a numelor și a datelor decât de nesfârșitele noastre eforturi de colectare, am pornit cu intenția nu de a încropi o altă istorie a bibliotecilor sau de a adăuga un alt tom la colecția deja alarmant de mare a tratatelor de bibliotehnologie, ci, pur și simplu, de a spune povestea uimirii mele. „Cu siguranță", scria Robert Louis Stevenson cu mai bine de un secol în urmă, „ar trebui să fim atât emoționați, cât și încurajați de faptul că rasa noastră nu încetează să se preocupe de un domeniu ce nu cunoaște gloria."[1]

Bibliotecile, fie că îmi aparțin sau că le împart cu publicul cititor, mi-au părut întotdeauna niște locuri animate de o nebunie plăcută și nu-mi amintesc de vreo perioadă în care să nu fi fost sedus de logica lor labirintică, fapt ce sugerează că rațiunea (dacă nu chiar arta) domnește peste aranjamentul cacofonic al cărților. Rătăcind printre rafturile încărcate, mă las pradă unei plăceri aventuroase, animat fiind de încrederea superstițioasă în faptul că orice ierarhie stabilită a literelor sau numerelor mă va duce, într-o bună zi, la destinația promisă. „O bibliotecă mare", medita Northrop Frye într-unul din numeroasele sale caiete de notițe, „are, într-adevăr, darul limbilor și al vastelor posibilități ale comunicării telepatice."[2]

Amăgindu-mă cu aceste iluzii agreabile, mi-am petrecut o jumătate de secol colecționând cărți. Extrem de generoase, cărțile mele nu-mi cer nimic, ci îmi oferă tot felul de iluminări. „Biblioteca mea", îi scria Petrarca unui prieten, „este aceea a unui om de litere, deși aparține unui neliterat."[3] La fel ca acelea ale lui Petrarca, și cărțile mele știu cu mult mai multe decât mine și le sunt recunoscător pentru faptul că mă tolerează în preajma lor. Uneori, simt că abuzez de acest privilegiu.

Iubirea față de biblioteci, ca mai toate iubirile, trebuie învățată. Niciun om, pășind pentru întâia oară într-o încăpere alcătuită din cărți, nu va ști,

instinctiv, cum să se poarte, ce anume trebuie să facă, ce i se făgăduiește, ce i se permite. Poți fi cuprins de groază – observând șirurile de cărți și vastitatea spațiului, simțindu-te prost de lipsa ta de cunoștințe, uitându-te în jur – și rămășițele acestui sentiment pot să nu piară niciodată, nici chiar după ce ritualurile și convențiile au fost învățate, după ce teritoriul a fost cartografiat și băștinașii s-au dovedit prietenoși.

În tinerețea-mi nesăbuită, pe vremea când prietenii mei visau la fapte de vitejie în domeniile ingineriei, dreptului, finanțelor sau politicii naționale, eu visam să devin bibliotecar. Dar n-a fost să fie, din cauza lenei și a plăcerii neînfrânate de a călători. Acum, însă, ajuns la vârsta de cincizeci și șase de ani (în *Idiotul*, Dostoievski spune că aceasta este vârsta „când, la drept vorbind, începe *adevărata* viață"), m-am reîntors la acea pasiune timpurie și, cu toate că nu m-aș putea numi un bibliotecar în adevăratul sens al cuvântului, îmi petrec viața printre rafturi de cărți tot mai pline, ale căror capete încep să se piardă în zări sau să coincidă cu însăși casa. Titlul acestei cărți ar fi trebuit să fie *Călătorie de jur împrejurul camerei mele*. Din păcate, cu aproape două secole în urmă, faimosul Xavier de Maistre mi-a luat-o înainte.

Alberto Manguel, 30 ianuarie 2005

1. MITUL BIBLIOTECII

„Noaptea, pe care teologia păgână a numit-o fiică a Haosului, nu conferă niciun avantaj descrierii ordinii."

Sir Thomas Browne, *The Garden of Cyrus*

Cândva, în secolul al XV-lea, biblioteca în care am reușit, în cele din urmă, să-mi adun cărțile fusese un hambar cocoțat pe coama unui mic deal, la sud de Loara. Aici, în ultimii ani de dinaintea erei creștine, romanii i-au înălțat un templu lui Dionysos, pentru a-l cinsti pe zeul ocrotitor al acestei zone viticole; douăsprezece secole mai târziu, o biserică creștină l-a înlocuit pe zeul euforiei exaltate cu zeul ce-și preschimbase sângele în vin. (Am o fotografie cu un vitraliu ce înfățișează o viță-de-vie dionisiacă crescând din rana ce se cască în coasta dreaptă a lui Hristos.) Mai târziu, sătenii au construit alături casa ce avea să-l găzduiască pe preot și, în cele din urmă, au adăugat acestui prezbiteriu vreo câteva porumbare, o livadă micuță și un hambar. În toamna anului 2000, când am zărit pentru întâia oară clădirile ce aveau să-mi devină casă, din hambar nu mai rămăsese decât un zid de piatră, care separa proprietatea mea de o curte de găini și de câmpul vecinului. În sat se vorbea că, înainte de a aparține hambarului, zidul stătuse la temelia unuia din cele două castele pe care Tristan L'Hermite, ministru al regelui Ludovic al XI-lea al Franței, un om cunoscut pentru cruzimea sa, le construise fiilor săi, în jurul anului 1433. Primul dintre aceste castele dăinuie și azi, după ce a suferit modificări substanțiale în cursul secolului al XVIII-lea. Cel de-al doilea a ars din temelii în urmă cu trei sau patru veacuri, iar singurul zid rămas în picioare, la al cărui capăt se înalță un porumbar, a intrat în proprietatea bisericii și a ajuns să mărginească o latură a grădinii prezbiteriului. În 1693, după ce numărul tot mai mare al morților a prilejuit deschiderea unui nou cimitir, sătenii („adunați în fața ușilor bisericii", după cum stă

Biblioteca prezbiteriului

scris în documente) i-au permis preotului de la vremea aceea să ia în grijă vechiul cimitir și să planteze pomi fructiferi peste mormintele goale. În urma Revoluției Franceze, războaiele, furtunile și delăsarea au pricinuit deteriorarea hambarului, care nu a fost reconstruit nici chiar după reluarea slujbelor, în 1837, când un nou preot a sosit în prezbiteriu. Străvechiul zid a continuat să servească drept piatră de hotar, separând câmpul unui fermier de umbrele pe care le aruncă asupra magnoliilor și tufelor de begonii din curtea prezbiteriului.[1]

De îndată ce am văzut zidul și pietrele împrăștiate în jur, am știut că acolo aveam să construiesc încăperea ce urma să-mi adăpostească textele. Aveam în minte imaginea clar conturată a unei biblioteci, un fel de amestec între Sala cea Lungă din Sissinghurst (în casa din Kent a doamnei Vita Sackville-West, pe care o vizitasem în urmă cu puțin timp) și biblioteca fostului meu liceu, Colegio Nacional de Buenos Aires. Îmi doream o sală lambrisată cu lemn închis la culoare, cu ferestre prin care lumina să se reverse molatic, cu fotolii confortabile, precum și o cameră adiacentă, mai mică, unde să se afle masa mea de lucru și cărțile de

Biblioteca afiliată Colegio Nacional de Buenos Aires

referință. Mi-am imaginat etajere care să înceapă de la nivelul taliei și la ale căror rafturi superioare să pot ajunge cu vârfurile degetelor, dacă îmi întindeam brațul, căci experiența m-a învățat că acele cărți ostracizate la înălțimi ce ar necesita folosirea unei scări sau în străfunduri ce l-ar obliga pe cititor să se târască pe podea primesc mult mai puțină atenție decât tovarășele de pe rafturile intermediare, indiferent de subiectul abordat sau de calitatea lor. Însă aceste aranjamente ideale puteau fi puse în practică doar într-o bibliotecă de trei sau patru ori mai mare decât hambarul ce nu mai era și, după cum a remarcat Stevenson cu tristețe, „aceasta este amărăciunea artei: vezi ceva ce ar putea să fie, dar sensul nu încetează să fie alterat de nonsens“[2]. De nevoie, biblioteca mea are rafturi care încep cu puțin deasupra plintei și se termină la un fir de păr mai jos de bârnele ce segmentează tavanul.

Pe când construiau biblioteca, zidarii au descoperit că bătrânul perete conținea două ferestre ce fuseseră astupate cu multă vreme în urmă. Una dintre acestea este o ambrazură îngustă, de la adăpostul căreia este posibil ca arcașii să-l fi apărat pe fiul lui Tristan L'Hermite împotriva

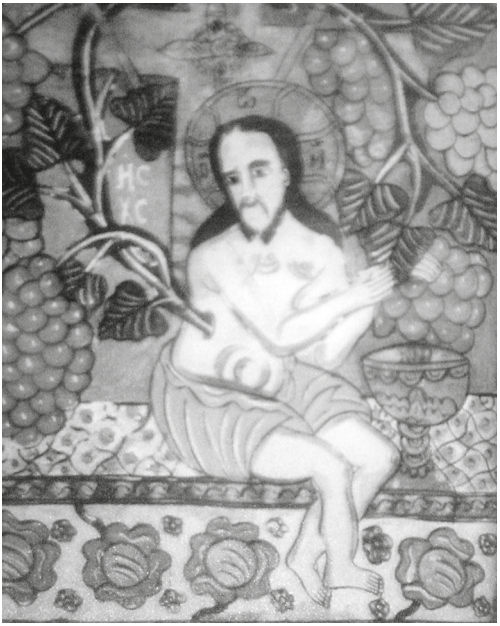

Vitraliul din Chinon, înfățișându-l pe Hristos în chip de viță-de-vie dătătoare de viață

țăranilor furioși, atunci când aceștia se răsculau; cealaltă este o fereastră joasă și pătrată, protejată de gratii de fier medievale, modelate, fără prea mare măiestrie, sub forma unor tulpini de plante cu frunze ofilite. De la adăpostul acestor ferestre, pe timpul zilei, pot să urmăresc găinile vecinului meu, care se reped dintr-un colț într-altul al curții, ciugulind de ici și colo, înnebunite de toate câte li se oferă, ca niște savanți nebuni într-o bibliotecă; de la fereastra decupată în noul perete de vizavi pot să admir prezbiteriul însuși și cei doi salcâmi străvechi din grădina mea. Dar pe timpul nopții, când lămpile din bibliotecă sunt aprinse, lumea de afară dispare și nu mai există decât acest spațiu al cărților. Unei persoane aflate afară, în grădină, biblioteca îi poate părea, noaptea, un fel de corabie imensă, un spațiu asemănător bizarei vile chinezești pe care, în 1888, capricioasa împărătească Cixi a construit-o sub forma unei nave ancorate pe lacul din grădina palatului său de vară. Pe întuneric, când ferestrele îi sunt luminate și rafturile de cărți strălucesc, biblioteca este un spațiu închis, un univers al regulilor egocentrice, care pretind să le înlocuiască sau să le traducă pe acelea ale universului amorf de afară.